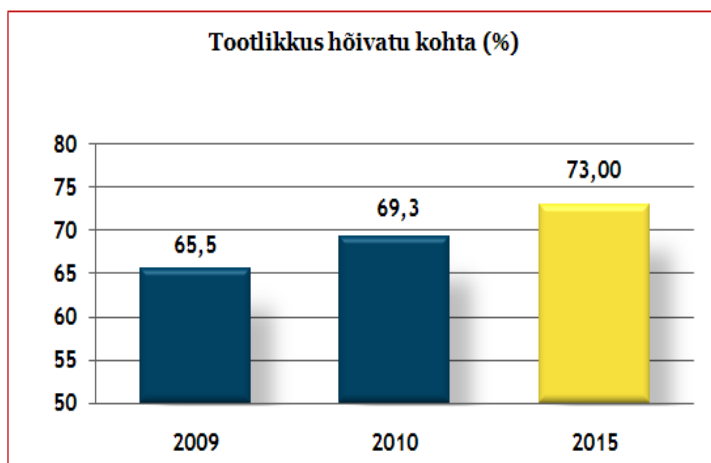

Töajõu tootlikkus – mida selle all mõeldakse

Üks valitsuse ees seisvaid peamisi ülesandeid on tõsta Eesti ettevõtete tootlikkust ning seda eriti olukorras, kus ettevõtete tootmiskulud on lähenenud arenenud riikide tasemele. Sihttaseme saavutamise eelduseks on, et Euroopa Liidu tootlikkus kasvab keskmiselt üle 1% aastas ning eesmärgiks, et Eesti tootlikkus hõivatu kohta kasvaks ligikaudu 2 protsendipunkti kiiremini kui Euroopa Liidu keskmine näitaja (valitsusliidu tegevusprogramm, Eesti Konkurentsivõime kava 2020).

Joonis 1. Tootlikkus hõivatu kohta Eestis (% EL keskmisest)

Intuitiivselt mõeldakse tootlikkuse all inimeste töötamise kiirust ja tulemuslikkust ning sellisel mõistetuna tekib küsimus, mis põhjusel on Eesti töötajad kolmandiku võrra vähem tootlikud kui Euroopa Liidu töötajad keskmiselt.

Valitsusliidu eesmärgiks on suurendada aastaks 2015 tootlikkust hõivatu kohta 73%ni Euroopa Liidu keskmisest.

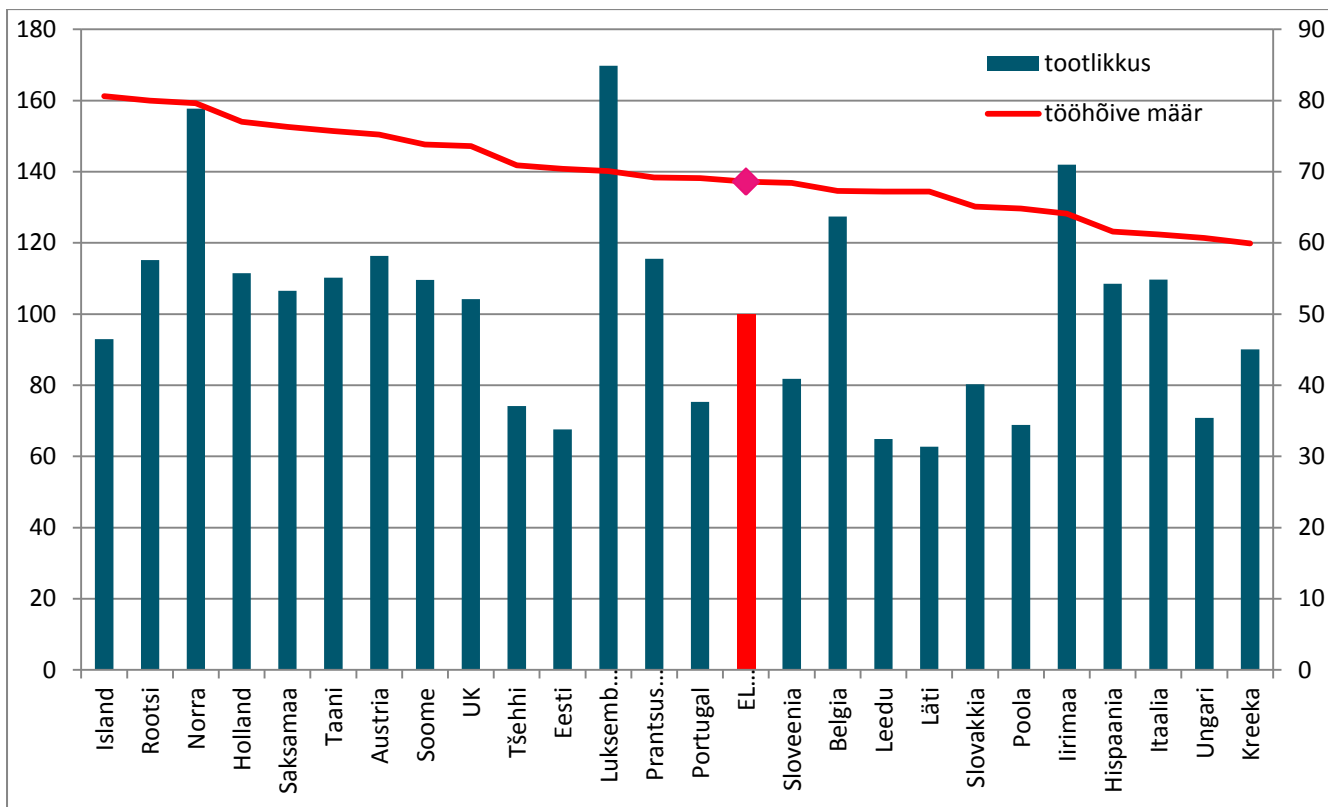
Valitsusliidu püstitatud eesmärgi puhul mõõdetakse tootlikkust hõivatu (töötaja) kohta SKP ja hõivatute arvu suhtena, seejuures ei eristata täis- ja osajaga töötajaid. Kuivõrd SKP sisaldab alati hinnakomponenti, näitab see vaesemaid riike statistiliselt vähemtootlikena – kui võrrelda Eesti SKP taset Euroopa Liidu keskmisega, on tulemus väga sarnane – 67% Euroopa Liidu keskmisest. Teiselt poolt väheneb nii mõõdetud tööjõu tootlikkus majanduslanguse ajal koos SKP-ga, mida ei saa ometi tõlgendada töötajate töö ebaefektiivsemaks muutumisena. Samas kui SKP kasvab (või langus aeglustub) kiiremini kui tööhõive, tööjõu tootlikkus suureneb. Näiteks kasvas tööjõu tootlikkus Eestis vahetult kriisi järel oluliselt 2010. a kolmes kvartalis, seejärel kasv aeglustus ja 2012. a alguses muutus negatiivseks. Tööga hõivatute arv kasv jätkus veel ka 2011. a esimestes kvartalites. See tähendab, et statistiliselt tõuseb tootlikkus, kui suureneb SKP või väheneb hõivatute arv.

OECD defineerib tööjõu tootlikkust sagedamini SKP ja töötatud tundide suhtena ja seda arvutatakse nii kogu riigi, majandussektori või ka konkreetse ettevõtte kohta. Eesti Statistikaamet kasutab tootlikkuse arvutamiseks ka ettevõtte kasumi ja hõivatu suhet ning lisandväärtust hõivatu kohta.

Tavapäraselt on tootlikkuse mõõtmisega tegeletud tootmises, kuid kuna teenuste sektor annab enamikus arenenud riikides juba üle 70 % SKP-st ja tööhõivest, muutub üha olulisemaks tootlikkuse mõõtmine ka teeninduses. Teenuste puhul on lisandväärtuse mõõtmine mõnevõrra keerulisem. Suuremaid tootlikkuse tõuse on Euroopa riikides näidanud ulatuslikumalt IKT-d kasutavad ja kõrgema haridustasemega töötajatega sektorid – telekommunikatsioon, finants- ja kindlustusteenused, äriteenused. Majutus- ja toitlustusvaldkonnad oma suure osakaalu osajaga töötajatega on enamikus riikides langeva tootlikkusega. Ka Eestis on teenustest suurim tööviljakus ehk lisandväärtus hõivatu kohta info ja side valdkonnas; muudest tegevusvaldkondadest energeetikasektoris.

Üksiku ettevõtte jaoks on oluline kasumlikkus/tootlikkus, kuid riigi jaoks ka võimalikult kõrge hõive.

Joonis 2. Tootlikkus hõivatu kohta Euroopa riikides, tööhõive määr 2011

Andmed: Eurostat

Ülaltoodud joonisel on valitud Euroopa riigid järjestatud tööhõive määra järgi, mis 2011. aastal oli kõrgeim Islandil ja Rootsis ning madalaim Ungaris ja Kreekas. Tulpadena on näidatud samade riikide tootlikkus hõivatu kohta, kui Euroopa Liidu 27 liikmesriigi keskmine on 100%. Euroopa Liidu keskmisest kõrgema tööhõive määraga riikide hulgas on mitmeid keskmisele alla jääva tootlikkuse näitajaga riike, samas kui Iirimaa, Belgia ja mujalgi ei ole suhteliselt madalam hõivemäär takistuseks kõrge SKP ja sellest tulenevalt kõrge tootlikkuse näitaja saavutamisele. Samas ei tule üheselt välja ka teistpidine seos, et väiksem hõive tooks statistikas kaasa kõrgema tootlikkuse näitaja.

Kuigi üldjuhul peetakse just tootlikkuse kasvu sissetulekute ja heaolukasvu eelduseks, siis alati see seos ei kehti. Soome kõrged tootlikkuse näitajad vahetult enne ülemaailmse majanduskriisi algust ei suurendanud samavõrra soomlaste heaolu, kuna kiiresti langevate tehnoloogiatoodete hindade tõttu said osa kasumist endale kaubanduspartnerid. IKT sektori suure osakaalu tõttu Soome SKP-s mõjutas langus selles valdkonnas tootlikkuse näitajat tervikuna.

Hoolimata sellest, et kogu riigi tasandil mõõdetud tootlikkuse näitaja on raskesti tõlgendatav ja mõõdetav, ei tähenda see, et tootlikkuse tõstmise teemaga igas konkreetses ettevõttes ja ka riiklikes poliitikates tegeleda ei tuleks.

Tootlikkust mõjutavad:

- Inimkapitali areng (teatud ulatuses toimib nõ automaatselt – tööturult lahkuv vanem põlvkond on reeglina vähemharitud kui noored tööturule sisenejad; teiselt poolt nõuab riigilt aina süsteemsemat tegutsemist, et nii algselt haridussüsteemis pakutav kui elukestev õppimine vastaksid töökohtade nõuetele ja toetaksid pidevat edasiõppimist);

- Tehnoloogia areng (seejuures on uute ja efektiivsemate tehnoloogiate kasutuselevõtmisest enam huvitatud kõrgema sissetulekutasemega riigid, kus tootlikkus on tavaliselt samuti kõrgem, kuivõrd soovivad vähendada tööjõukulusid; valmisolek tehnoloogiliste uuenduste kasutuselevõtmiseks sõltub ka sellest, kui suured on riigis ettevõtted – tavapäraselt on suuremad ettevõtted uuendustealtimad; kolmandaks seostub uute tehnoloogiate kasutuselevõtt omakorda inimfaktorist – kui ei ole kvalifitseeritud töötajaid uute vahenditega töötamiseks, ei saa ka tehnoloogiat kasutusele võtta);
- Konkurents, mis ettevõttesiseselt sunnib töökorraldust efektiivistama ning sektori sees võimaldab püsima jääda vaid kõrgema tootlikkusega ettevõtetel, tõstes seeläbi kogu valdkonna tootlikkuse näitajaid; ka peamiselt riigi või omavalitsuse pakutavate teenuste (tervishoid, hoolekanne, aga ka haridus) avamine konkurentsile;
- Innovatsioon – pidev uute, suurema lisandväärtusega toodete või ka tootmisviiside leiutamine ja kasutusele võtmine (nende eelduseks sageli omakorda kvalifitseeritud töötajate ja hea tehnoloogia omamine);
- Riigi majandusstruktuur – suurema lisandväärtusega sektorite osakaal, rahvusvahelisele konkurentsile avatud sektorite osakaal (välisturgudele müüvad ettevõtted on reeglina kõrgema tootlikkusega kui üksnes koduturuga piirduvad), aga näiteks ka avaliku sektori suurus.

Enamikku väljatoodud tegureid saab riik oma poliitikatega vähemal või suuremal määral mõjutada ja kõik arenenud riigid seda ka teevad, lähtudes eeldusest, et tootlikkuse ja konkurentsivõime tõstmist taotlevad meetmed (olgu need toetused, maksuvabastused, patendireeglid vmt) on positiivse mõjuga majandusele tervikuna. OECD kahtleb seejuures ettevõtetele pakutavate otseste toetuste tulemuslikkuses, eriti nende pikemaajalises mõjus tööhõivele ja tootlikkusele. On oht, et tekivad riigipoolsetest toetusest sõltuvad ettevõtted, samuti nn tühimõju efekt – toetatakse investeringuid, mida ettevõtted oleksid niigi teinud. Sarnastele järeldustele on Eesti ettevõtlustoetuste analüüsimisel jõudnud ka Riigikontroll. Samuti võib tootlikkuse aspektist pidada negatiivseks regionaalsele tasakaalustatusele suunatud toetuskeeme – tulenevalt abiskeemi tingimustest võib abi saada ka vähemtootlik ääreala ettevõtte. Töehõive seiskohalt on sellisel toetusel samas arusaadavalt positiivne mõju.

Juba kõrge tootlikkuse saavutanud riikide puhul nähakse peamise edasiarenemisvõimalusena innovatsiooni ja tootearendust ja riigi roll on luua selleks parim võimalik keskkond läbi inimressursi, konkurentsireeglite, kapitali kättesaadavuse ja edasist kasvu toetava maksusüsteemi.

Eesti puhul räägitakse pigem konkreetsete kõrgema lisandväärtuse potentsiaaliga sektorite määratlemisest ja eelisarendamise vajadusest. Seejuures tuleb ettevõtlus- ja innovatsioonipoliitika vahehindamise kokkuvõttest välja, et Eesti majandussektorite tegeliku lisandväärtuse tase ei ühti OECD majandussektorite tehnoloogiataseme klassifikaatoriga. Vahe tuleb sellest, kus meie tööstuse raskuskese vastava sektori väärtusahelal paikneb. Kui Eestisse on tulnud peamiselt madalama väärtusega tegevused vastavas sektoris, on loogiline, et lisandväärtus on madalam.

Mari Väli
nõunik
tel 6513

Kasutatud materjalid:

- [Statistikaamet](#)
- [Eurostat](#)
- [Eesti Panga tööturu ülevaade 2/2012](#)
- [Riigi ettevõtlustoetuste mõju Eesti majanduse konkurentsivõimele](#). Riigikontroll 2010
- Jaaksoo, K., Kitsing, M., Lember, K., Rebane, T. [Ettevõtlus- ja innovatsioonipoliitika vahehindamine](#). Tallinn 2012
- [OECD Compendium of Productivity Indicators](#)
- Braconier, H. (2012), [“Restarting the Growth Engine in Finland”](#), OECD Economics Department Working Papers, No. 981, OECD Publishing